

Grammatiken i praktiken – några exempel

Elevgrupper på Språkin introduktionsprogrammet består av nyanlända elever med ofta starkt varierande språkkunskaper och ämneskunskaper. Eleverna i en och samma elevgrupp kan ha varit olika lång tid i Sverige och därmed hunnit lära sig olika mycket svenska. Hur kan man gå till väga rent praktiskt om man vill undervisa elever på Språkin introduktionsprogrammet i svensk grammatik?

Diagnostiskt test

Ett sätt att börja är att kartlägga elevernas ungefärliga grammatiska nivå och att identifiera de delområden som eleverna behöver träna extra mycket på. En del läromedel (för sva och sfi) tillhandahåller diagnostiska test, andra innehåller många bra exempel på övningar som man kan använda för att själv konstruera ett diagnostiskt test. Resultaten kommer antagligen visa att elevernas kunskaper och behov varierar stort. Det kan göra att uppgiften förefaller övermäktig, men fördelen med att göra en diagnos är att läraren kan identifiera dels individuella behov, vilket kräver planering av övningar för elever på olika nivåer, dels vad alla i klassen behöver träna mer på.

Satsschema och ordföljd

Ett av de områden som vållar andraspråkstalare mest besvär är svenskans ordföljd. Det svenska språket har en relativt fast satsgrammatisk ordföljd, som dessutom skiljer sig mellan huvudsats och bisats. Ett mycket konkret och tydligt sätt att träna ordföljd är att utgå ifrån ett satsschema. Arbetet med satsschema kan varieras och anpassas till olika svårighetsgrader, men det är viktigt att komma ihåg att det inte är schemat i sig som ska tränas in, utan svensk ordföljd. Det ett satsschema kan bidra med är en ram eller en yttre struktur som kan hjälpa eleven att generalisera och tillämpa sina kunskaper i nya sammanhang.

Här ges ett exempel på en ordföljdsövning med ett satsschema för huvudsatser som har använts i de projektklasser som läst mot betyg under vårterminen 2018.

	Fundament (oftast adverbial, subjekt, objekt)	Verb 1 (presens och preteritum)	Subjekt	Sats-adverbial (inte m.fl.)	Verb 2, Partiklar	Objekt, predikativ mm.	Adverbial (tid, plats, sätt, orsak, resultat)
a	<i>Föräldrarna</i>	<i>märker</i>	←			<i>barnens svårigheter</i>	<i>varje dag</i>
b	<i>Varje dag</i>	<i>märker</i>	<i>föräldrarna</i>			<i>barnens svårigheter</i>	←
c	<i>Barnens svårigheter</i>	<i>märker</i>	<i>föräldrarna</i>			←	<i>varje dag</i>

Man kan med fördel ge elever ett satsschema med förtryckta exempel som ska tränas. I det exempel som ges här handlar det om att eleverna ska träna på att behålla det finita verbet på andra position i huvudsatsen oavsett vad som står i satsens första position, d.v.s. i fundamentet. Det blir även en träning av att hålla ihop satsdelar, d.v.s. förstå att hela fraser utgör en och samma satsdel. Vill man göra övningen lättare kan man givetvis ha enklare exempel, till exempel enbart ettordsfraser.

Tanken är alltså att eleverna först får se ett ifyllt schema och i anslutning till det får en uppgift. Det är varken nödvändigt eller ens önskvärt att i ett första skede fördjupa sig i den grammatiska terminologin – den är i stället tänkt som ett stöd för den elev som blir hjälpt av det. Det ska alltså räcka att eleven tittar på exemplen i det ifyllda schemat för att sedan ta sig an uppgift A.

Uppgift A: Sätt in 1a, 1b och 1c på varsin rad i satsschemat.

1. a) Eleverna i klassen tolkade den svåraste texten med hjälp av Lexin.
- b) Med hjälp av Lexin tolkade eleverna i klassen den svåraste texten.
- c) Den svåraste texten tolkade eleverna i klassen med hjälp av Lexin.

	Fundament (oftast adverbial, subjekt, objekt)	Verb 1 (presens och preteritum)	Subjekt	Sats-adverbial (inte m.fl.)	Verb 2, Partiklar	Objekt, predikativ mm.	Adverbial (tid, plats, sätt, orsak, resultat)
1a							
1b							
1c							

Ordföljdsövandet kan sedan i nästa uppgift tas ett litet steg vidare mot det egna skrivandet. Uppgift B är egentligen densamma som uppgift A, men utan schemat som explicit stöd.

Uppgift B: Skriv om 2a på två olika sätt. Först ska meningen börja med "I den senaste studien" (2b) och sedan med "Två nya pusselbitar" (2c).

2. a) Forskningen har uppmärksammat två nya pusselbitar i den senaste studien.
- b) I den senaste studien _____.
- c) Två nya pusselbitar _____.

Genom dessa övningar kan man stegvis närma sig elevens egna språkliga produktion, och peka tillbaka mot övningarna när eleven får problem med ordföljd i sina texter. Man kan arbeta på liknande sätt med andra områden av grammatiken, t.ex. inom inalfrasen, verbböjningen, tempussystemet och så vidare.